

Slechts twintig minuten van Mongolië

Mongolië | Anno 2013

Woensdag 10 juli Ulaanbaatar – Sükhbaatarplein en omgeving	2
Zondag 14 juli Ulaanbaatar – Nationaal Museum van Mongolië	7
Donderdag 18 juli Ulaanbaatar – Zaisan Hill, Winterpaleis van Bogd Khan	10
Maandag 22 juli Ulaanbaatar – Tsjoidzjin Lama Tempel Museum	16
Epiloog Komen-Waasten (België) – Brits oorlogskerkhof	18

Woensdag 10 juli | Ulaanbaatar – Sükhbaatarplein en omgeving

Je zou denken dat je in Mongolië bent als je in [Ulaanbaatar](#) aankomt. Maar helaas, dat is niet zo. Mongolië en zijn hoofdstad zijn twee totaal verschillende werelden. Wil je het echte Mongolië ontdekken, dan moet je de hoofdstad verlaten. Dat is een korte rit, want Ulaanbaatar ligt op slechts twintig minuten van Mongolië.

Maar dat betekent niet dat Ulaanbaatar zelf niets te bieden zou hebben. We zullen deze dynamische stad beetje bij beetje ontdekken, tussen onze bezoeken aan verschillende afgelegen hoeken van Mongolië door. Het zal ongetwijfeld leiden tot een indrukwekkende caleidoscoop van indrukken.

De Michelangelo van de Steppe noemen ze hem zelfs

Om te beginnen richten we onze schreden naar het [Zanabazar Museum of Fine Arts](#). Voorlopig is deze Zanabazar een nobele onbekende voor ons, maar hier staat hij te boek als rechtstreeks afstameling van Dzjenghis Khan en één van de grootste kunstenaars van Centraal-Azië. De Michelangelo van de Steppe noemen ze hem

zelfs, wegens de omvang en de verscheidenheid van zijn werk. Geneeskunde, astronomie, architectuur, literatuur, kunst, filosofie, theologie, ... hij rekende het allemaal tot zijn werkterrein.

Amper vijf was hij toen hij als *jebtsundamba khutughtu* herkend werd, de derde belangrijkste persoonlijkheid in de Tibetaanse boeddhistische hiërarchie – na de dalai lama en de panchen lama. Vanaf dat ogenblik werd hij de geestelijke leider van de Mongoolse geelkappen. In 1647 stichtte hij zijn eerste klooster, nota bene als twaalfjarige. Voorwaar een fascinerende figuur.

Enigszins benieuwd stappen we naar binnen. Fotograferen is er helaas verboden. Het oubollige gebouw met zijn afbladderende ramen doet ons het ergste vrezende omtrent de collectie die er uitgesteld is. In 1906 begon het gebouw zijn carrière als grootwarenhuis. In 1921 waren er zelfs troepen van het Russische Rode Leger in gevestigd. Erg fraai staat dat niet op het curriculum vitae van een museum.

Het belet reisgids Batmunkh niet om – volkomen terecht – met de nodige fierheid over de Mongoolse cultuur uit te wijden. Megalieten met afbeeldingen van vliegende herten zoals we die hier zien, werden bij grafheuvels van

nobele lieden geplaatst. Ze geven weer hoe de ziel van de overledene ten hemel stijgt. *Bugan chuluu* of hertenstenen noemen ze deze megalieten. Overal in Mongolië kan je ze aantreffen, ze verwijzen naar een cultuur uit de bronstijd.

Rotstekeningen breng je niet zomaar naar een museum over, maar kopieën ervan geven ons wel een goed idee van wat er in het onmetelijke Mongolië aangetroffen is. Ook boeddhistische muurschilderingen zijn weergegeven. Tussen de 7e en de 9e eeuw fleurden ze de woestijnrijken van [Karakhoja](#) en [Turpan](#) in het [Tarimbekken](#) op. Tegenwoordig maakt dat gebied deel uit van de Chinese provincie [Xinjiang](#).

Amper vier jaar geleden, in 2009, werden twee fraaie albasten stenen ontdekt. Ze verhalen het leven van een Turkse koning uit de 7e eeuw in Töv, de provincie die zich als een reusachtige *donut* rond Ulaanbaatar uitstrekt. Nauwelijks vierenvestig was hij toen hij stierf.

Kennelijk waren houten figuurtjes nogal populair als grafgift. Vooral vrouwen zijn afgebeeld, maar ook een mythische vogel die de geest van de overledene meeneemt. De ruitbeeldjes doen dan weer sterk aan werken uit de Chinese Tangdynastie denken, zij het dat ze niet zo verfijnd zijn.

Tijdens diezelfde Tangdynastie werd het

blokdrukken populair, een druktechniek waarbij de tekening eerst in hout gegraveerd wordt en vervolgens meermaals op papier afgedrukt wordt.

Een twintigtal etnische groepen telt Mongolië, waaronder de Chalcha's, de Boerjaten en de Barga's. Het museum etaleert hun klederdacht, sieraden en gebruiksvoorwerpen.

Dat overkomt ons ook wel eens tijdens een nachtje stappen

Een bedrijvig beestje moet die Zanabazar geweest zijn, de man waaraan het museum zijn naam ontleent, want hij heeft zelfs een schriftstelsel uitgevonden, met name het Soyombo. Letterlijk betekent dat "van zelf ontstaan". De legende wil dat Zanabazar op zekere nacht de schrifttekens gewoon aan de hemel zag verschijnen. Nu, zulke dingen overkomen ons ook wel eens tijdens een nachtje stappen.

Eén van die Soyombokarakters heeft het zelfs tot nationaal symbool op de Mongoolse vlag geschopt. Een vrij cerebraal concept is het, met een afgemeten betekenis voor elk onderdeel. Bovenaan is het vuur weergegeven, kenmerk voor eeuwige groei. Daaronder prijken aarde en maan, ten teken van het eeuwige bestaan van de staat. De verticale balken symboliseren eenheid en sterkte, de

horizontale stabiliteit. De neerwaartse driehoeken kondigen dan weer de nederlaag aan van elke interne of externe vijand die de staat belaagt. Het centrale yin-yangsymbool ten slotte herinnert aan de complementariteit van man en vrouw.

Een gezapige bedoening is het, ons museumbezoek – niet saai, maar ook niet spetterend. Tot Zanabazar zelf daar plots verandering in brengt, als we oog in oog staan met zijn vier schitterende dhyani-Boeddha's of meditatie-Boeddha's, met centraal een stoepa. Subliem zijn de bronzen beelden, met bladgoud bedekt. Ook de Witte Tara, symbool van de wijsheid, is een juweeltje.

Schitterende thangka's imponeren ons in de volgende twee zalen. Schilderingen op zijde of katoen zijn het, met hoofdzakelijk een educatief doel. Bovendien oprolbaar, dus gemakkelijk te transporteren – altijd handig als

je een nomadisch leven leidt. Typische boeddhistische thema's zetten de toon, zoals scènes uit het leven van de Boeddha, mythes geassocieerd met een bodhisattva, of historische gebeurtenissen uit het leven van een beroemde lama.

Het kwaad uitdrijven en voorspoed over de plaatselijke gemeenschap laten neerdalen, dat is de bedoeling van de *tsamdans*. Dergelijke rituele pantomimedansen zullen in Tibet of Mongolië op geen enkel boeddhistisch festival ontbreken. Op het ritme van traditionele instrumenten evolueren monniken in trage, wervelende bewegingen over het kloosterplein voor het oog van honderden, zo niet duizenden pelgrims. Kleding en maskers zijn een lust voor het oog.

Steevast zal een oude, kale man met witte baard bij de aanvang van de dansen komen

verkondigen welke ellende hij op de gemeenschap ziet afkomen. Steevast zal hij op het einde opgelucht komen melden dat dank zij de dansen de ellende afgewend is.

Gefascineerd monstere we de met appliqué afgewerkte gewaden, de decoratieve schorten en slabbetjes, de sieraden uit kameelbeen, de merkwaardige schoenen in de vorm van een krokodil en vooral de indrukwekkende maskers in papier-maché.

Eén geheven voorpoot wijst echter op trammelant

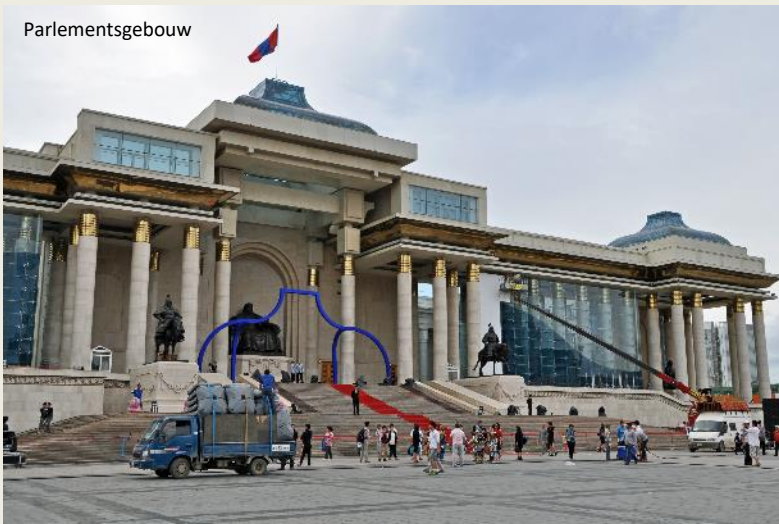
Weinig interessants lijkt de zaal met traditioneel schilderwerk te bieden, ware het niet dat de twee beroemdste werken van een zekere B. Sharav er hangen. Niet dat hier hoogstaande kunst te bewonderen is, maar zowel *Een dag in Mongolië* als *Het airagfeest* geven

ons een bijna encyclopedische inkijk in het dagelijkse leven op het Mongoolse platteland. Geen enkele gebeurtenis lijkt te ontbreken. In hun zin voor detail doen ze even aan de taferelen van Pieter Bruegel de Oudere denken – maar dan vier eeuwen later.

Half zes is het als we naar het nabije [Sükhbaatarplein](#) afzakken, het kloppend hart van de hoofdstad. Het is er een drukte van belang. Op de trappen van het imposante parlamentsgebouw zijn ze tribunes aan het afbreken. Speeches van hoogwaardigheidsbekleders hebben vanmorgen de feestelijkheden voor de onafhankelijkheidsdag ingezet. Vanavond op tv zal dat dik in de verf gezet worden.

Centraal op het plein staat het ruitersstandbeeld van Sükhbaatar. Dat het paard er met één geheven voorpoot staat, is geen toeval, weet Batmunkh. Zouden beide voorpoten op

Parlementsgebouw

Sükhbaatarplein
Ruitersstandbeeld van Sükhbaatar

Feestelijke sfeer op het Sükhbaatarplein

de grond staan, dan zou de ruiter een natuurlijke dood gestorven zijn. Zou het paard met beide voorpoten steigeren, dan is de ruiter als een held in de strijd gesneuveld. Eén geheven voorpoot wijst echter op trammelant – de betrokkene is in verdachte omstandigheden om het leven gekomen.

Hoe de vork precies aan de steel zit, zal Batmunkh even uitklaren. Toen in 1921 het Russische Rode Leger de Chinezen uit Mongolië begon te verdrijven, schaarde Sühbaatar zich enigszins naïef aan hun zijde. Eens die klus geklaard, bleek immers dat de Russen niet naar Mongolië gekomen waren om het land te bevrijden, maar om er te blijven. Een nieuwe bezetter, daar had Sühbaatar het niet op begrepen. Die rancuneuze houding zinde de Russen dan weer niet. Nog steeds zijn de Mongolen er van overtuigd dat de Russen hem daarom vergiftigd hebben. Sühbaatar houdt er alleszins dit standbeeld aan over en een provincie die naar hem vernoemd is. Bovendien hebben ze zijn

beeltenis op de bankbiljetten gezet. Althans op de kleinere coupures, want vanaf 1 000 tugrik is die plek aan de beeltenis van Dzjenghis Khan voorbehouden.

Batmunkh wijst enkele gebouwen rond het plein aan – het imposante parlamentsgebouw, de beurs, het postkantoor. In feite ligt het parlementsgebouw achter een enorme marmere galerij verscholen. In 2006 is die opgericht, hoofdzakelijk om Dzjenghis Khan in de kijker te zetten. Wijdbeens zit hij in de centrale hal op zijn troon, geflankeerd door twee elitesoldaten. Aan het linkeruiteinde van de galerij resideert zijn zoon Ögedei Khan, uiterst rechts zijn kleinzoon Koeblai Khan.

We zoeken ons een weg door de drukte en stoten aan het zuidelijke uiteinde van het plein op een uitbundig dansende menigte. Een soort avant-première van het Naadamfestival dat morgen plaatsvindt, zo lijkt het wel. Maar dat is het niet, het is een heuse recordpoging.

Vijfduizend dansers uit 21 provincies proberen met hun volksdans het *Guinness Book of World Records* te halen. Daarmee is Mongolië allerm minst aan zijn proefstuk. In 2011 reeds haalden ze met 6 002 deelnemers de titel binnen voor het grootste worsteltoernooi ooit. Een zeer kleurrijke bedoening is het, dit dansspektakel. Elke etnische groep pronkt er met de eigen kostuums. Mannen en vrouwen van alle leeftijden doen mee – de jongste deelnemer is drie, de oudste tachtig, zo lezen we achteraf in de krant.

Waar het [Natuurhistorisch Museum](#) prat op

gaat, is zijn afdeling paleontologie. Complete dinosaurusskeletten uit de Gobi vind je daar, en zelfs nesten van gefossiliseerde dinosauruseieren. Jammer maar helaas, reeds maanden is het museum gesloten. Renovatie is de reden, in 2016 zal het opnieuw opengaan.

Daar zit een verhaal met de allures van een thriller achter

Batmunkh heeft echter een alternatief achter de hand. *Bataar* is zijn lokale koosnaam, maar in feite gaat het om een *Tarbosaurus bataar*, een neefje van *Tyrannosaurus Rex*

die zo'n 70 miljoen jaar geleden de Gobiwoestijn onveilig maakte.

Daar zit echter een verhaal met de allures van een thriller achter. Toen bekend werd dat op 20 mei 2012 in New York een compleet skelet van een Tarbosaurus bataar geveild zou worden, gingen in Ulaanbaatar alle alarmbellen rinkelen. Zulke skeletten zijn tot op heden immers uitsluitend in de Gobiwoestijn aangetroffen. Het skelet dat in New York te koop aangeboden werd, was illegaal Mongolië uit gesmokkeld. Daar bestond geen twijfel over.

Prompt stelde de Mongoolse overheid een team van experts aan om met wetenschappelijke zekerheid uit te maken waar het skelet vandaan kwam. De conclusie kwam snel – nergens anders dan in de Gobi kon dit skelet gevonden zijn.

Dat het skelet ondertussen voor 1 052 500 dollar onder de hamer gegaan was, deed er niet toe. Uiteindelijk haalden de Mongolen hun slag thuis. Niet meer dan enkele weken geleden keerde Bataar naar zijn vaderland terug. Per vliegtuig uiteraard, zoals het een Bataar betaamt. Sedertdien heeft hij in een

hal op het Sühbaatarplein een tijdelijk onderkomen gevonden. Dat geeft ons de kans om ons aan het 2,4 m hoge en 7,3 m lange skelet te vergapen.

Ook een nest versteende dinosauruseieren valt er te bewonderen. Ze worden aan een *oviraptor* toegeschreven, een eierdief dus. Maar dat is een misvatting.

Toen in 1923 een gefossiliseerde dinosaurus op een nest eieren aangetroffen werd, luidde de voorbarige conclusie dat deze dinosaurus op het punt stond het nest leeg te roven.

Het zou tot 1994 duren vooraleer wetenschappelijk vast kwam te staan dat het om een broedende dinomoeder ging. Wellicht

tijdens een zandstorm of een aardverschuiving werd ze samen met haar eieren levend begraven. Aan haar moederliefde dankt ze haar laaghartig imago van eierdief.

[Top](#)

Zondag 14 juli | Ulaanbaatar – Nationaal Museum van Mongolië

Een dichte bewolking hangt over Ulaanbaatar als we er even voor drie na ons bezoek aan [Khövsgöl Nuur](#), de *Blauwe Parel van Mongolië*, op [Dzienghis Khan International Airport](#) landen. Te oordelen naar de vele waterplassen moet het hier de afgelopen uren hevig geregend hebben.

Veel tijd hebben we niet, we richten onze schreden terstond naar het [Nationaal Museum van Mongolië](#). Daar weten ze ons meteen met een kleine, maar heel bijzondere expositie te verrassen. Een honderdtal zwart-witfoto's hangen er in een apart zaaltje.

Killed in action at Le Gheer, Belgium, on 8 April 1915

Het werk van een zekere Gerald Charles Binsteed is dat, in een tijd dat de fotografie nog in haar kinderschoenen stond. Als luitenant

van het Britse leger bezocht hij precies honderd jaar geleden, in 1913, het toen volkomen onbekende Mongolië liefst vier keer. Een huzarenstukje moet dat geweest zijn, want zelfs vandaag zijn verplaatsingen over grote afstanden geen sinecure in Mongolië.

Van zo'n man kan je nog iets verwachten. Ware het niet dat hem een veel te korte carrière beschoren was. *Killed in action at Le Gheer, Belgium, on 8 April 1915*, zo lezen we in zijn beknopte biografie.

Documentaire foto's zijn het, met precieze thema's en mensen die met ernstige blik poseren. Binsteed wil ons iets vertellen over dit land en de mensen die er leven. Verbluffend

is de tijdloosheid van de foto's. Het lijkt wel alsof er de afgelopen eeuw amper iets veranderd is op de Mongoolse steppe. Toegegeven, tegenwoordig zal je naast de traditionele, ronde nomadentent – de ger – al eens een moderne schotelantenne opmerken, een handvol zonnepanelen, een moto of een gammele Russische UAZ-452 truck. Maar aan het leven van de nomaden op de steppe lijkt er ten gronde

niets veranderd te zijn.

De volgende zalen gooien het Mongools historisch perspectief breed open. Resten van *homo habilis*, *homo erectus* en *homo sapiens* wijzen er op dat Mongolië van meet af aan mee was in de ontwikkeling van de menselijke soort.

Uit het steentijdperk zijn vrij grote putwoningen aangetroffen, zoals we die van de Anasazi in het westen van de USA kennen. Uiterst fraai is een groot stenen amulet dat op vijf- tot zesduizend jaar geschat wordt. Grafheuvels en hertenstenen getuigen dan weer van menselijke aanwezigheid in de bronstijd.

Een aparte zaal is aan de Hunnen gewijd. In

de derde eeuw voor Christus slaagden zij er in de toenmalige nomadenvolkeren – Turken, Mongolen en Mantsjoes – gedurende

enkele eeuwen te verenigen. Van Kazachstan tot Korea en van het Baikalmeer tot aan de Chinese muur strekte hun rijk zich uit. Hun inkomsten haalden ze uit de handelsactiviteiten op de Zijderoute. Nog steeds gaan zowel

Traditionele klederdracht

de Mongolen als de Turken en de Mantsjoes er prat op van de Hunnen af te stammen, aldus Batmunkh.

In de eerste eeuw na Christus brokkelde dat machtige rijk af. De zuidelijke Hunnen werden een vazalstaat van het machtige China. De noordelijke Hunnen zagen zich door steeds nieuwe volkeren opgevolgd. Hun namen klinken ons niet altijd vertrouwd in de oren – Xianbei, Rouran, Turken, Oeigoeren, Kitan.

In feite waren het de Turken die als eerste vreemd volk over Mongolië heersten. Twee eeuwen duurde hun heerschappij, van 552 tot 745. Uit die tijd zien we de *steen van Koltegin*, een stele met het runenschrift dat toen gangbaar was.

Op een kaart wijst Batmunkh de verspreiding van de belangrijkste etnische groepen in Mongolië aan. Verreweg de grootste groep zijn de Chalcha's. Batmunkhs moeder blijkt een Torguud te zijn uit het verre zuidwesten

van Mongolië. Fraaie gewaden met schitterende sieraden zijn tentoongesteld.

Vanaf het begin van de 13e eeuw zat het Groot Mongools Rijk er aan te komen. Een grote kaart met de veldtochten van Dzjenghis Khan en diens zonen en kleinzonen zet hun intercontinentale veroveringen in de schijnwerper – ware het niet dat de verlichting in deze zaal defect is.

Niet alleen de wapens van deze krijgers, maar ook dagelijkse gebruiksvoorwerpen, sieraden, muziekinstrumenten en rituele objecten komen aan bod. Van zeer nabij maken we kennis met de fameuze *morin khuur*, de tweesnarige vedel. Dat het op de steppe niet altijd kommer en kwel hoefde te zijn, illustreert een luxueus ingerichte ger uit de 18e eeuw.

Dan passeren de gebeurtenissen van de 20e eeuw de revue – de kortstondige maar bizarre onafhankelijkheid ten tijde van de Bogd Khan, de Sovjet-Russische dominantie,

Sierbroche

Halsketting

Paardentuig

de oorlog tegen Japan aan de zijde van de geallieerden.

Toen in 1989 het Sovjetimperium op zijn grondvesten begon te daveren, waren het Mongoolse studenten in de DDR die dat als eerste Mongolen in de gaten kregen, aldus Batmunkh. Zij werden de motor van de revolutie die Mongolië van de USSR zou losweken.

Zonder slag of stoot ging dat niet. In maart 1990 brak een hongerstaking uit om de communistische regering tot aftreden te dwingen. Het voornemen van het Politburo om die hongerstaking met geweld te breken, stuitte op het verzet van staatshoofd Jambyn Batmunkh. Helemaal in zijn eentje wist hij een Mongools rampscenario à la [Tien-an-Men](#) te voorkomen. Reden te over voor de moeder van onze Batmunkh om haar zoon dezelfde naam te geven als de staatsman die dag op dag 60 jaar eerder geboren was.

Voor het avondmaal zoeken we *Altaj Mongolian Barbecue* in de drukke [Seoulstraat](#) op. Dat ze de straat net van nieuwe riolering voorzien, maakt de toegang er niet gemakkelijker op.

Met barbecue heeft Mongoolse barbecue niets te maken, met Mongolië evenmin

---

Een rijk assortiment aan rauwe ingrediënten ligt in de koelbakken uitgestald – groenten, vlees, vis, eieren, sausjes... Je kiest zelf wat je wil, enkele koks staan klaar om dat in geen tijd te roerbakken op een gloeiend hete plaat. Met barbecue heeft dit niets te maken. Met Mongolië evenmin, want het is in Taiwan uitgevonden, waar het nog steeds populair is. Maar lekker is het wel.

[Top](#)

Donderdag 18 juli | Ulaanbaatar – Zaisan Hill, Winterpaleis van Bogd Khan

Onder een stralende hemel met amper een wolkje aan de lucht daalt de Fokker 50 van Aero Mongolia naar Ulaanbaatar af, na een vlucht van amper vijf kwartier vanuit [Dalan-zadgad](#) in de Gobiwoestijn. Bijna een half uur eerder dan voorzien, zet de piloot zijn vliegtuig neer op Dzjenghis Khan International Airport. Ook onze chauffeur Bagi is in snelheid gepakt, want voorlopig ontbreekt het vertrouwde silhouet van zijn bus op de parking. Elf uur is het als onze bus voor de derde keer Ulaanbaatar binnen waggelt – de gaten in het wegdek en de files in de straten beginnen ons bekend voor te komen.

Meteen zetten we koers naar [Zaisan Hill](#), een heuvel aan de zuidkant van de stad. Ooit hield zich hier hoofdzakelijk chic volk op, daarom noemen ze dit de *Heuvel van de Heer*. Nog steeds is het een residentiële buurt waar rijken zich thuis voelen. Maar de heuvel zelf, die hebben de Russische kameraden ondertussen ingepalmd. Een monument hebben ze er opgericht – een ode aan de

vriendschap tussen het Russische en het Mongoolse volk, zoals dat heet. Maar ook een eerbetoon aan de vele soldaten die tijdens één van de vele conflicten van de 20e eeuw in deze regio het leven lieten.

Halfweg de heuvel dropt Bagi ons op de parking. Van de zeshonderd trappen die in het vooruitzicht gesteld waren, hoeven we er slechts

292 te doen. Voor onze voeten ontrolt zich een adembenemend uitzicht over de hoofdstad aan een brede bocht van de Tuul. Links torent een zestien meter hoog beeld van de Sakyamuni, de historische Boeddha, boven het [Boeddhapark](#) uit. Verderop in de noordelijke buitenwijken klitten de arme ger-districten tegen de berghelling.

Het protserige oorlogsmonument is voor Batmunkh de plek bij uitstek om in een druilerige regen de relaties tussen Rusland en Mongolië uit de doeken te doen. Het waren de Mantsjoes die er in 1689 in slaagden de Russische invasie van Centraal-Azië een halt

toe te roepen. Spoedig gingen de Russen nu China als de grootste bedreiging ervaren, terwijl ook Japan goed kwam opzetten. Om het tij te keren, lieten de Russen reizigers naar de regio afzakken. Spionnen waren dat in feite, die zoveel mogelijk informatie moesten verzamelen over de natuur, de bevolking, de economie, de organisatie, ... De bekendste onder hen was ongetwijfeld Nikolaj Przewalski.

Uit al die gegevens concludeerde tsaristisch Rusland dat er in dat onmetelijk gebied zoiets als een nomadisch volk bestond, dat qua taal, religie en samenlevingsvorm duidelijk van zijn burens verschilde. Kortom, voldoende alibi om een Mongoolse natie te creëren, die meteen ook als bufferzone zou fungeren tegen China en Japan. Een beetje het Polen van het Verre Oosten, aldus Batmunkh.

Toen Mongolië zich in 1911 van China afscheurde, was Tibet er als de kippen bij om als eerste de nieuwe staat te erkennen. Maar het was Rusland dat het eerste handelsverdrag in de wacht sleepte. Nogal dubbelhartig, meent Batmunkh, want tussen Rusland en China bleef de geheime verstandhouding bestaan dat Mongolië deel uitmaakte van China. En toen in Rusland de bol-

sjewieken het voor het zeggen kregen, gooiden ze veel overboord, maar niet de tsaristische visie op Mongolië.

Kortom, voldoende alibi om een Mongoolse natie te creëren – een beetje het Polen van het Verre Oosten

---

Maar het gevaar kwam nu uit het oosten. Japan had zijn begerig oog laten vallen op Sibe-

rië, Mongolië, China, Zuidoost-Azië en Australië. Dat blijkt althans uit een fameus memorandum van de Japanse eerste minister Tanaka uit 1927, foetert Batmunkh. Vandaag zijn historici het er over eens dat dit memorandum een vervalsing was, maar in de toenmalige oorlogspropaganda speelde het een immense rol.

Als om de echtheid van het memorandum te

bewaarheden, bezette Japan in 1931 Mantsjoerije en viel in 1937 Noordoost-Azië binnen. Mongolen en Sovjets gingen samen in het verweer en leverden van mei tot augustus onder leiding van de Russische generaal Zjoeikov hevig slag op de oevers van de Khalkhyn Gol.

Voor het eerst sedert 1895 dolven de Japanners het onderspit. Daarmee had Zjoeikov de eerste van zijn vier gouden sterren als *Held*

van de Sovjet-Unie beet. Hij zou zich nu naar het westen wenden om daar de nazi's mores te leren. De Japanners daarentegen hielden het in Mongolië voor bekeken, voortaan zouden ze het vizier op Zuidoost-Azië richten. *Nomonhan Incident*, zo noemen ze in hun geschiedenisboekjes de smadelijke nederlaag van hun Zesde Leger, in een poging hun gezicht te redden.

Meteen was ook de goede relatie tussen Mongolië en de Sovjet-Unie een feit. Toen de geallieerden na de oorlog Mongolië zijn onafhankelijkheid wilden gunnen, hield alleen China het been stijf. Het was vadersje Stalin die China uiteindelijk de bittere pil deed slikken. Als compensatie voor de onafhankelijkheid van zijn historische vazal kreeg China de toezegging dat de Sovjetroepen niet uit China zouden vertrekken vooraleer de laatste Japanner het land uit was.

Bovendien droeg de Sovjet-Unie gratis alle spoorwegen over die ze in Mantsjoerije voor hun oorlog tegen Japan gebouwd hadden.

In 1981 culmineerde de uitstekende relatie tussen beide landen figuurlijk en letterlijk in een verblijf van bijna acht dagen van een zekere Jügdemidiin Gürragchaa – daar zit een leuke quizvraag in – als eerste Mongoolse kosmonaut aan boord van het Russische

ruimtestation Saljoet 6.

Het was vadersje Stalin die China uiteindelijk de bittere pil deed slikken

---

We zakken af naar de stad, laten ons een zoetzuur kippetje welgevallen in Thai Express Restaurant en zetten dan koers naar het Winterpaleis van Bogd Khan.

Van hieruit regeerde van 1911 tot 1921 de laatste koning van Mongolië. Een vreemde periode was dat. De Chinezen waren net verdreven en de Russen waren nog niet in de buurt. Een uitgelezen ogenblik om aanspraak te maken op onafhankelijkheid, moeten de Mongolen gedacht hebben. Op 29 december 1911 verklaarde de achtste *jebtsundamba khutughtu* Mongolië onafhankelijk van China. Als geestelijke leider van de Mongolen en verre opvolger van Zanabazar installeerde hij zichzelf gemakshalve op de troon en nam de titel *Bogd Khan* aan. De Chinezen hadden het op dat moment veel te druk met hun eigen

revolutie om op de gebeurtenissen in Mongolië te reageren.

Terwijl de Mongolen wikten, waren het Rusland en China die beschikten

Als Tibetaan wou de Bogd Khan van Mongolië een gidsland maken voor zijn eigen Tibet dat in de middeleeuwen was blijven steken, aldus Batmunkh. Maar terwijl de Mongolen wikten, waren het Rusland en China die beschikten. Onder hun tweetjes bedisselden ze de toekomst van Mongolië. In 1913 drong tsaristisch Rusland aan de Bogd Khan een

Winterpaleis van Bogd Khan –
Poortgebouw van het tempel-

verdrag op dat van Mongolië een onafhankelijke regio van China maakte. Met een perfect gevoel voor timing viel China vervolgens in 1919 Mongolië binnen. De Russen hadden het op dat moment veel te druk met hun eigen revolutie om op de gebeurtenissen in Mongolië te reageren.

Maar in 1921 namen de bolsjewieken de Mongoolse draad weer op waar de tsaar hem had laten vallen en zetten met de hulp van de onfortuinlijke Sükhbaatar de Chinezen definitief aan de deur. Meteen viel ook het doek over de politieke macht van de Bogd Khan.

Tot aan zijn dood in 1924 zou hij alleen nog wat religieuze invloed uitoefenen.

Ondertussen zijn we bij de grote poort beland die toegang verschaft tot het ommuurd tempelcomplex naast het Winterpaleis. Want als je *jebtsundamba* bent, hoor je je eigen tempel binnen handbereik te hebben. Fotograferen is er toegestaan, zo vernemen we, mits je het astronomisch bedrag van 50 000 tugrik of 27 euro afdokt.

Vooraan schermt een hoge, bewerkte wand van blauwe stenen de toegang af. Een

Beschermgod met rat (rechts)

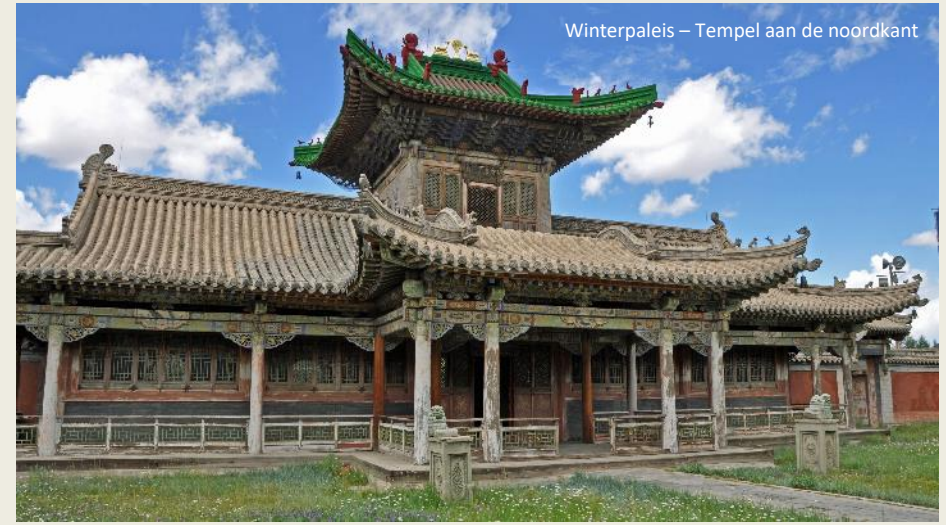
yampai is dat, hij belet boze geesten de tempel binnen te dringen. Op één van de deuren van de grote poort wijst Batmunkh de allegorie van Thunpa Punshi aan, de Vier Harmonische Vrienden. Deze fabel uit de Kanjur is bij boeddhisten alom bekend. Hij verhaalt hoe een olifant, een aap, een konijn en een patrijs er elk afzonderlijk niet in slagen om een ap-

pel uit een boom te plukken. Enkel door samen te werken, lukt dat – met zijn vieren vormen ze een levende piramide.

Twee binnenhoven telt het tempelcomplex, met drie tempels op de hoofdas en links en rechts telkens twee zijtempels. De gebouwen zijn tussen 1893 en 1903 opgetrokken. Volledig in hout, zonder één spijker te gebruiken, beklemtoont Batmunkh. Maar ondertussen is dat hout sterk verweerd en zijn de kleuren vaal en soms amper zichtbaar. Wie weet, troosten we ons, wordt ons fotogeld spoedig voor een restauratie gebruikt.

Thunpa Punshi – De Vier Harmonische Vrienden

Winterpaleis – Tempel aan de noordkant

Streng monstere de vier beschermgoden van de Boedha elke bezoeker bij de ingang. Eén van hen koestert een rat in zijn linkerhand. De god van de rijkdom is dat – ratten staan er im-

vrouwen gingen inlaten. Een beetje zoals Luther zich in diezelfde periode tegen de decadentie binnen de katholieke kerk in Europa keerde. In Tibet leidde dat tot een machtsstrijd tussen roodkappen en geelkappen, die in het voordeel van deze laatsten eindigde. In Mongolië was het de overheid die de strijd in het voordeel van de geelkappen beslechtte.

mers voor bekend om goed te kunnen rapen en schrapen.

Erg fraaie zijden thangka's sieren het westelijke zijtempeltje. Prominent aanwezig is de beeltenis van Tsongkhapa, de grote hervormer – in Mongolië noemen ze hem Zonkhov. In Tibet stichtte deze monnik in de 14e eeuw de *gelug* of de orde der geelkappen, en zette zich daarmee af tegen de decadente roodkappen die zich steeds meer met geld, alcohol en

Thangka met Avalokiteshvara

Zanabazar – Tara's in verguld brons

Het eigenlijke winterpaleis

In het tempeltje aan de overkant zijn het katoenen thangka's die de dienst uitmaken, onder meer van Avalokiteshvara, de bodhisattva van het mededogen – in Mongolië noemen ze hem Migjid Janraisig.

Beelden in verguld brons, hout en papier-maché verwelkomen ons in de zijtempeltjes van het tweede binnenhof.

Troon van Zanabazar

Maar opnieuw is het de onovertroffen Zanabazar die ons echt weet te verrassen. Een set van eenentwintig meesterlijke Tara's in verguld brons van zijn hand is in de grote Lavrintempel tentoongesteld. Telkens gaat het om een andere manifestatie van de vrouwelijke bodhisattva.

Het eigenlijke winterpaleis is op een belendend perceel opgetrokken, net buiten het

kloostercomplex. Het grote, witte gebouw heeft duidelijk Europese trekken. Een Russische architect heeft het immers gebouwd, in een tijdperk toen de tsaar het nog nodig vond om de Mongoolse aristocratie op te vrijen.

Een staalkaart van vergane glorie in een muf en wat verwaarloosd decor, dat is de indruk die het winterpaleis op ons maakt. Pronkstuk van de ontvangstkamer is een troon versierd met halfedelstenen en paneeltjes met bloemmotieven. Ooit moet Zanabazar daar in hoogsteigen persoon gezeteld hebben. Grappig is dan weer de troon met vijftientwintig op elkaar gestapelde kussens. Dat schreef de etiquette nu eenmaal voor – hoe hoger je rang, des te meer kussens onder je poep. Religieuze gewaden en protserige kostuums van de koning en de koningin hangen in de kleedkamer. Onder meer een mantel vervaardigd van de pels van veertig vossen. Beider troon is aanwezig, en ook beider bedstee.

Een staalkaart van vergane glorie in een muf en wat verwaarloosd decor

Een potsierlijke verzameling van opgezette dieren domineert de benedenverdieping – van vissen tot slangen, van apen tot aardvarkens, van luiaards tot pinguïns, van toekans tot kaketoets.

Ceremoniële ger van Bogd Khan, afgedekt met 150 sneeuwuipaardvellen

Ulaanbaatar - Sükbaatarplein

Kennelijk was 's konings favoriete olifant te omvangrijk om opgezet te worden, we moeten het met een foto stellen. Een echte liefhebber van dieren was de Bogd Khan – althans van dode dieren. Dat bewijst ook zijn luxueuze ceremoniële ger, afgedekt met een canvas van 150 sneeuwluipaardvellen. We worden er net niet misselijk van.

Voor het avondmaal zetten we eens te meer koers naar de drukke Seoulstraat, om er diep in de zetels van Buffalo Grill Restaurant weg te zakken. Als waren we de Bogd Khan in persoon, laten ze kussens bij de vleet aanrukken.

Gegrild vlees is hier de specialiteit. In de grote tafels zijn twee grills ingebouwd. Het ziet er dus naar uit dat we eens te meer zelf aan de slag mogen. Maar neen, de kelner hanteert het ijzer en haalt ver-vaarlijk uit met gloeiende houtskool en hete grills. Vlees wordt onder onze ogen gegaard en belandt mondjesmaat op ons bord, te midden van een grote variëteit aan groenten en toegiften.

Later op de avond verkennen we nog even de omgeving van het Sükbaatar.

[Top](#)

Dzjenghis Khan

Maandag 22 juli | Ulaanbaatar – Tsjoidezjin Lama Tempel Museum

Na onze terugkomst uit het nationaal park van [Khustain Nuruu](#) hebben we nog maar een paar uur voordat de schemering invalt. Lang hoeven we niet na te denken. Op niet meer dan een boogscheut van het hotel bevindt zich het [Tsjoidezjin Lama Tempel Museum](#). Zoals de naam het zegt, een tempel die een museum geworden is, een oase van rust te midden van de hoogbouw van de drukke stad.

Het tempelcomplex betreden zonder de strenge blikken van de vier beschermgoden in papier-maché te trotseren, is uiteraard ondenkbaar. Achterdochtig en stuurs kijken ze neer op elke bezoeker die via de Maharadja Sum het complex betreedt.

In de Zankhan, de hoofdtempel, is het de Sakyamuni, de levende Boeddha, die centraal staat. Ook Tsjoidezjin Lama, eertijds het officieel staatsorakel en broer van de

achtste Bogd Khan, is prominent afgebeeld, evenals de leraar van de Bogd Khan. Maar het zijn de fraaie tsammaskers en de thangka's die hier de show stelen. Fotograferen is strikt verboden – daar ziet een beginselvaste bewaakster meticuleus op toe.

Achter het heiligdom blijkt zich nog een kamer te bevinden. Eertijds zetelde het orakel er om zijn uitspraken te doen. Elke bezoeker de stuipen op het lijf jagen, lijkt hier de hoofdbekommernis te zijn. Macabere

demonen kijken je aan, lugubere voorstellingen van verminkte menselijke lichamen sieren het plafond.

In de westelijke Zuu-tempel steelt dan weer het klassieke trio de show – Kassapa, Sakyamuni en Maitreya, respectievelijk de Boeddha's van het verleden, het heden en de toekomst. Van op de zijwanden kijken de zestien arhats toe, wezens die flink op weg zijn naar de verlichting, maar toch nog altijd een trapje lager staan dan

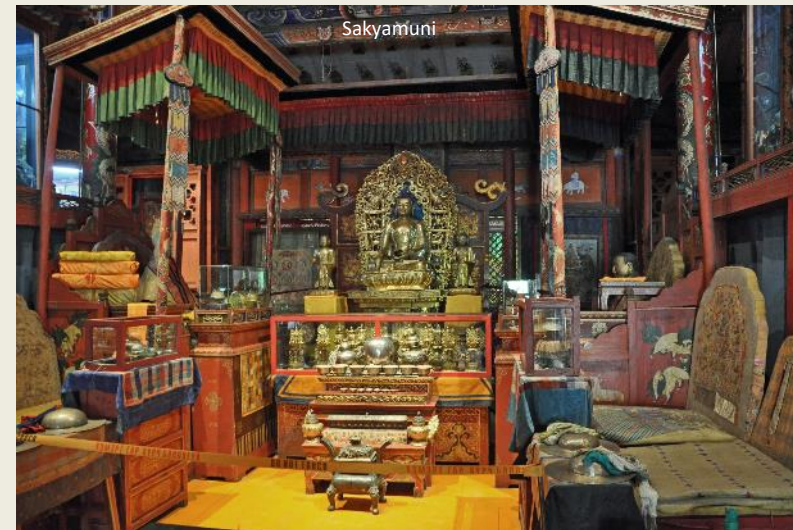
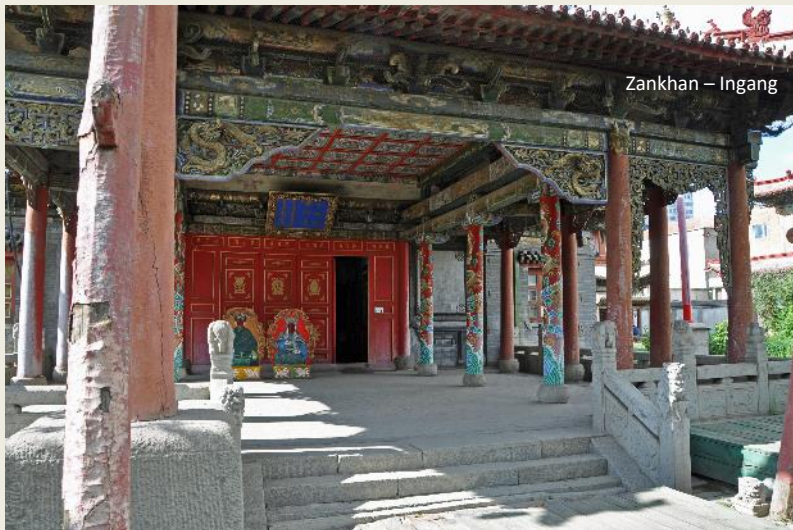

bodhisattva's.

Elke bezoeker de stuipen op het lijf jagen, lijkt hier de hoofdbekommernis te zijn

De oostelijke tempel, de Grote Hal van Geluk en Deugd, blijkt hoofdzakelijk vergulde beelden te herbergen. Zeer tot ons genoegen ontdekken we eens te meer enkele juweeltjes van de onvermoeibare Zanabazar, waaronder zijn fameuze zelfportret met de rituele bel en de donderkeil – de *ghanta* en de *vajra*.

Toegegeven, de tempelgebouwen hebben hun beste dagen achter de rug, de binnentuin is hopeloos overwoekerd, de suppoosten zijn stuurs en onverbiddelijk. Maar het is met een goed gevoel dat we door de Maharadja Sum naar buiten stappen. De interieurs van de tempels maken immers alles goed.

Even nog zakken we naar de onvolprezen State Department Store aan de [Peace Avenue](#) af. Dat hoort zo, als je Ulaanbaatar bezoekt. Zowat alles wat ook westerse grootwarenhuizen te bieden hebben, vind je hier, maar dan vaak met een Mongoolse toets gelardeerd.

Ook elders in Ulaanbaatar heeft de globalisering toegeslagen. Veelal tref je dezelfde grote ketens aan als overal ter wereld. De stad oogt wellicht een beetje stoffig, met nogal wat sporen van een aftandse communistische architectuur en weinig uitgesproken hoogbouw, maar ten gronde verschilt ze niet

wezenlijk van andere hoofdsteden. De mensen die hier door de straten flaneren, met

baatar's grootste pretpark voor kinderen.

hun jeans, hun fleurige kleedjes, hun smartphones aan het oor hebben weinig of niets gemeen met hun landgenoten in de steppe. Dit is het echte Mongolië niet. Het echte Mongolië, dat begint aan de rand van de stad, slechts twintig minuten hiervandaan – als het wat meezit met de files.

Het laatste avondmaal biedt Batmunkh ons in restaurant Castle aan. Midden in een vijver ligt dat, die op zijn beurt midden in [National Amusement Park](#) ligt, Ulaanbaatar's

Woorden van dank en van afscheid weerklinken boven de voortreffelijke schotels.

Het echte Mongolië, dat begint aan de rand van de stad, slechts twintig minuten hiervandaan

---

Terwijl we van het Castle naar de bus kuieren, weerklinkt door de luidsprekers van het park geheel toevallig maar ook geheel toepasselijk een instrumentale versie van *Auld Lang Syne*, het internationaal bekende afscheidslied.

[Top](#)

Epiloog | Komen-Waasten (België) – Brits oorlogskerkhof

Het was niet te vermijden. Hier staan we dan, langs de Witte weg in Komen-Waasten. Een bescheiden [Brits oorlogskerkhof](#) is het, in een landelijke omgeving, eenzaam en onopvallend tussen de velden en een handvol huizen. Kerkhoven ontstonden tijdens de *Groote Oorlog* immers daar waar lijken ontstonden – naast een veldhospitaal of een vooruitgeschoven verbandpost.

Kerkhoven ontstonden tijdens de Groote Oorlog daar waar lijken ontstonden

---

Het was niet eens moeilijk om het graf van Gerald Charles Binstead te vinden, de luitenant van het Britse leger wiens zwart-witfoto's ons in het Nationaal Museum van Ulaanbaatar verrasten. *Killed in action at Le Gheer, Belgium, on 8 April 1915*, lazen we toen in zijn korte biografie. Een onopvallend plekje ten zuiden van Ieper is dat, een deelgemeente van Komen-Waasten, op een boogscheut van Ploegsteert.

Dat moest dan ook de omgeving zijn waar hij begraven is. Wie daarover uitsluitend kan geven, is de Commonwealth War Graves Commission. Wereldwijd beheren zij zowat 23 300 militaire kerkhoven, verspreid over meer dan 150 landen. De toewijding en de zorg waarmee ze dat doen, zijn legendarisch.

Op hun website vinden ze er geen doekjes om – *Find War Dead* is de wat lugubere opdracht waarmee je aan de slag kan. In een wip komt Binstead boven water tussen de meer dan 1,7 miljoen gesneuvelden. Zijn laatste rustplaats is het Calvaire (Essex) Military Cemetery, een kerkhofje met 218 graven langs de Witte Weg in Komen-Waasten. Met een ongelooflijke zin voor detail geven ze een foto van het kerkhofje mee, de precieze gps-

coördinaten, een wegbeschrijving en zelfs een plannetje met de inplanting van de graven.

De wolken leggen hun grijze deken laag over het kille landschap en creëren de perfecte nevelige sfeer. Het kerkhof is ontworpen volgens het vaste sjabloon dat overal ter wereld voor de militaire kerkhoven van het Commonwealth toegepast wordt – een ommuurde site, uniforme grafstenen, een *Cross*

of *Sacrifice*, een *Stone of Remembrance*. De perkjes zijn piekfijn verzorgd, het gazongras is vlekkeloos. De grafstenen zijn van zachte zandsteen. Hun oppervlak voelt ruw aan, het groene mos krijgt er gemakkelijk vat op, in tegenstelling tot de fraai gepolijste, granieten of marmeren grafstenen van de meer prestigieuze kerkhoven langs de Ieperboog, zoals Tyne Cot Cemetery of Bedford House Cemetery.

Een ommuurde site, uniforme grafstenen, een Cross of Sacrifice, een Stone of Remembrance

---

Komen-Waasten –
Calvaire (Essex) Military Cemetery

Plot I, rij L, graf 1. Met een afdruk van het plannetje van het kerkhof in de hand gaan we op zoek. Op de grafsteen lezen we *Major G. C. Binstead MC, Essex Regiment, 8th April 1915 Age 30*. De toenmalige luitenant is als kapitein gesneuveld en heeft blijkbaar postuum de rang van majoor gekregen. Onderaan de grafsteen is het kruis afgebeeld dat getuigt van zijn geloof, een laatste wens van zijn familie.

Bij de grafsteen staan we wat te mijmeren over Mongolen, Britten, Vlamingen en hun oorlogen. Dertig miljoen doden kostten de Mongoolse veroveringstochten – 17 % van de toenmalige wereldbevolking. Zeventien miljoen doden telde de Groote Oorlog,

waarvan zeven miljoen burgers – ongeveer 1 % van de toenmalige wereldbevolking.

Nog steeds verheerlijken de Mongolen die brutale veroveringstochten. Bij herhaling hebben we er aanstoot aan genomen. Maar ook wij ontkomen er kennelijk niet aan – net zoals de Mongolen – vermeende oorlogshelden te eren. Dat Douglas Haig, de Slager van de Somme en drijfveer achter de meest zinloze derde slag van Passchendaele, nog steeds zijn naam geeft aan de [Haiglaan](#) in Leper, is daar maar één voorbeeld van.

[Top](#)

Jaak Palmans
© 2013, 2017

Lees het vervolg in (7/7)
[Drie mannelijke spelen](#)

Graf van Gerald Charles Binsteed (1885 – 1915)